

SABAHATTİN KUDRET AKSAL ŞİİRİNDE UZAK UFUKLAR

Ahmet Yılmaz

- Edebiyat tarihçileri için Sabahattin Kudret Aksal; şiir yazar hikâyeciler safında -çağdaşı Necati Cumalı ve Sait Faik Abasıyanık'la beraber- bohçalara sarılmış, tozlu raflar içinde zamanın insafına terk edilmiştir.

25 Mart 1920-19 Nisan 1993 tarihleri arasına pek çok şiir ve hikâye kitabı, piyes sığdırmış olan şair, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü bitirdi (1943), bir süre İstanbul okullarında öğretmenlik yaptı, 1951'den sonra Belediyeye bağlı kuruluşlarda çalıştı. İlk şiiri *Varlık* dergisinde çıkmıştı (1 Ağustos 1938). Önceleri Garip şairleri etkisinde, yaşamının tadını çıkarmaya bakan avarelik şiirleri yazdı, hayatın gündelik akışında bireysel sevinç ve mutlulukları dile getirdi. 1960'lardan sonra şiirinin ağırlık noktasını kişinin evrendeki yerini, değerini aramaya, felsefi düşünceye kaydirdi. Hikâye ve oyunlarında da psikolojik öğeyi, biçim kaygılarını öne aldı.¹

Gerçi onu zamanında şöhrete kavuşturan hikâyeleridir, piyesleridir ama başlangıçta yoksul, avare, sıradan küçük insanı merkezine alan, toplumsal duyarlıkları, her türlü süsten uzak, büyük laflar etmekten sakınan Garip şiirinin tesirinden bir vakit kurtulamayan şair 60'lı yıllardan sonra -aldığı eğitimin de yardımıyla- evreni, dünya hayatını, varoluşu sorgulayan bir çizgiye varmış; çok katmanlı, lirik fakat dura düşünce okunma çabası isteyen uzun şiirleriyle dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. "...kapalı, karanlık, arka plana gizlenen, politik ve sosyal fikirleri sembolik şekilde ifade veya telkin eden şiirlerdir" bunlar. "Açık ve seçik

1 Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1978.

olarak belirtilmeyen, sezilen bir arka plana sahip oluş da şiir(lerin)e sembolik şiirlere has bir telkin gücü vermektedir.”²

Şiirlerinde sözcüklerin çağrışımlarından yararlanmışır. Sözcüklerdeki sestem ve biçimden gelen uyuma büyük önem vermiştir. Dil anlayışının bazı ipuçlarını şu dizelerinde de buluruz:

*Ne tuhaf ömrümün sonuna kadar
Sözcüklerle yaşamam
Ağaçtan çok ağaç sözünü
Denizden çok deniz sözünü sevmem
Halbuki bir sabah erken uyanınca
Balkona çıkmak da güzel³*

Şarkılı Kahve kitabının ana temaları yalnızlık, ölüm korkusu, yaşama sevinci, avarelik, insan sevgisi, satır aralarına sinen ince alay, mizah; bastırılmayan hüzm, Sabahattin Kudret Aksal’ı; iki dünya savaşı arasında ümitsiz, inançsız, başboş dolaşan kuşakdaşları Orhan Veli, Cahit Sıtkı, Ziya Osman hatta o kayıp kuşağın hikâyecilerinden –*Şimdi Sevişme Vakti* adlı şiir kitabının sahibi- Sait Faik’le aynı yazgıda buluşturur:

*Şimdi ben biliyorum ki Monsieur de Cointre
Terliklerini düşünüyor
Bir bardak çay bile onun için
Terlikleri kadar sıcak değil (“Monsieur de Cointre İçin Şiir”)*

*Böyleyim beni böyle bilmeseniz de
Ben dolaşan ve seven insanım
Dünyanın ağaçlarını ve sularını
Seyretmekle doymam
Bıkmam dinlemekten kuşlarını
İnsanların kurduğu büyük şehirlerde yaşar
Terzi kızların peşinden giderim
Her ne varsa aşktan bilirim sebebini
Aşktan ve başka hiçbir şeyden
Yağmurda ıslanmanın
Güneşte kurumanın sırrı aşktan... (“Dünya Korkusu”)*

Gün Işığı kitabında şairin farklı temalarla şiirini zenginleştirdiği; “Aile”, “Liman Mahalle Çarşısı”, “Tersine”, “Haziran”, “1939 Yazı” ve özellikle “Hikâye-i Sevda” şiirlerinde daha ciddi, soğukkanlı, ayağı daha çok yere basan

2 Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.

3 Muzaffer Uyguner, *Sabahattin Kudret Aksal: Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000.

bir üslup arayışına girdiği apaçık görülecektir. Lirizm belirginleşmiş, mısra sayısı artmış; Garip şiirinin başlangıçta ihmal ettiği kafiye, söz sanatları, şairanelik Aksal'ın yeni şiirlerini süslemeye başlamıştır. Şair sokaktan eve dönmüştür, yollara düşmüş, Anadolu'ya açılmıştır, halkın dilinden halk türküleri tadında şiirler dökülmüştür çıkınından: “Anadolu Yaylası”, “Etimesğut Şiiri”, “Sincanköy” şiirlerinde killi toprağıyla, bereketli yağmurlarıyla, ovasıyla, başı dumanlı dağlarıyla, koyunu kurduyla, yoksul ırgatıyla, gelin olmuş kızıyla memleket arziendam eder.

Duru Gök, Aksal şiirine bir yenilik getirmez. Yalnız, şairin, bu kitapta “Okul Dışı” ve özellikle “Yeni Gelen Güne Karşı Türkü” isimli şiirleri dikkat çeker. “Okul Dışı”; hayatta birçok zevkin, alışkanlığın, insanı mutlu edecek nice inceliğin okulda öğrenilmeyeceğini, öğretilmeyeceğini gayet güzel bir dille duyurduğu şiirini -lafı uzatarak- harcar. “Yeni Gelen Güne Karşı Türkü” ise meraklısının bildiği, hatta ezberlediği, her sabah okul bahçesinde öğrenci marşı gibi okunacak güzelliكتedir. İşçi duası olarak da terennüm edilebilir tabii.

Derken *Elinle* kitabıyla şairin artık kendi temalarını kovaladığı, insandan tabiata çıktığı yolculuktan yönünü evrene çevirdiği iyiden iyiye belirginleşecektir. Bir istisna olarak, ilköğretim Türkçe ders kitaplarına da giren, “Doğa Dedi ki” isimli şiirinde Aksal, hece ölçüsünün 12’li kalıbıyla, eli ayağı düzgün, gönlü okşayan hoş bir sada bırakmıştır.

İlk baskısı 1970 yılında yapılan *Eşik* adlı kitabı Sabahattin Kudret Aksal'ın şiir serüveninde bir kırılmayı hatta kopuşu işaret edecektir. Fransız Aydınlanması'ndan, akıl ve bilimi rehber edinen modernizmden aldığı güç ve fikir manzumesiyle kurulan cumhuriyet ideolojisinin gayet samimi savunucusu olan şair; seçtiği öz Türkçe kelimeler (sevi, betik, susku, gömüt, us vb.) yargı cümlesi olarak kurulmuş mısralar, soyut kavramları somutlaştırması, tabiatta geometriyi bulması gibi pek çok yönüyle Fazıl Hüsnü Dağlarca'yı ziyadesiyle hatırlatmaktadır:

Aydınlığım büyüyor ellerimde
Ayaklarımda ve dört bir yanımda (“Aydınlığım Büyüyor” şiirinden)

Bir karganın ağırlığı
Benim bir gece sabaha değin
Ağırlığımın toplamı (“Kargalar”)

Kimse geceyi ikiye bölemez (“Aşama” şiirinden)

Ey anlak! Ölç ve biç, düşünle
Kuracağın bu sarayı
Sanrı eşittir görmekle
Geometriler ve sayı (“Şiir Üstüne Düşünce” şiirinden)

Ölüleri yedikçe büyüyoruz biz yedikçe yedikçe (“Yedikçe” şiirinden)

Bu kitapta yer alan bazı şiirlerinden bütün ağırlıkları, en başta da noktalama işaretlerini atmıştır. Arı şiire ulaşmaya niyetlidir. Ne var ki akıl ve düşünce şiiri ezmiş; hissedilen değil kavranılmak isteyen manzumeler okuru köşeye sıkıştırmıştır. Böylece şair suyu bulandırdıkça tam olarak meramını da anlatamaz:

*Adam kapkara gecede büyüdü yalnızlığını uzun uzun
Yalnızlığında usunu büyüdü uzun uzun
Usunu öldü uzun uzun kapkara gecede ("Bir Kişi")*

Aynı zamanda İkinci Yeni'nin kötü örneklerini de çoğaltıyor gibidir. Cemal Süreya'nın *Üvercinka*'da ortaya koyduğu ("San" şiiri gibi) cinsellik temalı şiirlerine bir tür nazire yapan Sabahattin Kudret Aksal, kelime tercihiyle de bu yeni döneme ayak uydurmuştur artık. Garip şiirinin aydınlık, sıcak, yer yer esprili şiirinden; karanlık, çağrışımlı zengin fakat anlaması güç, hatta ısmarlama diyebileceğimiz şiirlere meyletmiş, henüz bir durakta karar kılamamıştır. Edip Cansever, Ece Ayhan mısralar arasından okuyucuya göz kırıyor gibidir:

*Önce masa vardı masanın yanında bardak
Bardağın yanında bir yaz yağmamış yağmurların bulutları
Bir kadının sudan şimdi çıkmış ağzı
Yaprakların arasındaki sincabın yanında. ("Masa")*

*Bir kadın yün örüyordu,
Çok uzakta. Ve yüreği
Kıpkırmızı, uluyordu
Bir çakal gibi, burada. ("Kıpkırmızı")*

*Kara atlardın geceden üstüme geldin
Yakamozları denizlerin matematik
(...)*

*Yaşantımın al kurbağası aydınlığım
İşte benden bu da sonsuzluğa bir sunu ("Sunu")*

Bütün olumsuzluklara rağmen, Aksal'ın en güzel şiirlerinden biri yine bu eserdir:

*Sabahtı, gün yeni doğuyordu,
Üflüyordu bir susamcık çiçeği,
Tunç borusunu alabildiğine,
Üstüne gün batımı kulelerin.
Kapı, pencere, ev, sokaktı uçan,
Bu samyelinde en keskin anafor!
Koştum, koştum, koştum, tazılar gibi,
İki yana yarararak ellerimle*

*Martıları, bir tuz tadı dilimde,
Gittim öldüm kayaların dibinde.*⁴

Eşik'i takiben, *Şiirler* (1979, toplu şiirler), *Zamanlar* (1982), *Bir Zaman Düşü* (1984), *Şiirler* (1988, toplu şiirler), *Buluşma* (1990), *Batık Kent* (1993, ölümünden sonra, daha önce kitaplarına almadığı şiirleri) yayımlanır. Aksal, tıpkı Dağlarca'nın -en çok da *Âsû*'da- çarpıcı örneklerini başarıyla sergilediği varoluşçu şiirlerin sürek avında kendine yer açmaya çalışarak, Gülten Akın'ın deyişiyle "saptırılmış bir bilimsellik değil de, bilimsel olmayanın bilim ve akıl içine sokulma çabası" gösterir.⁵ Bu, şiirin sınırlarını genişleten; dokunduğu somut veya soyut her türden varlığı şiirin çevrimine dâhil edip kâğıt üstünde göze hoş görünse de kimi zaman kelimelelerin içini boşaltan bir sapmadır:

*Geceyle büyür korkum
Görünür sarı soluk
Yüzüyle bana yokluk
Sen göke bakmayı um

Gözümde akan uyku
Uyum durmuş nesnede
Yoksa ne ağaç ne de
Maviler soluduğum*⁶

Sonuç olarak Sabahattin Kudret Aksal, şiirdeki (tema ve dil eksenli) değişimi, dönüşümü kimi zaman erkenden kimi zaman gecikmeli de olsa fark ederek eserini devamlı taze tutmaya gayret etmiş; yakasına tıpkı hayatı gibi sade, sessiz, öne çıkmaya çalışmayan, kırık dökük bir şiir demeti iştirirmiş; aslında kendi tabiriyle "şiir değil dili yazmış" bir insandır, "Yürürken göge bak, uç git, gök içinde/Savrulmakta günler güneşler içinde." dizelerinin alçak gönüllü sahibi.

Kaynaklar

Akın, Gülten, *Şiir Üzerine Notlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

Aksal, Sabahattin Kudret, *Eşik*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1970.

_____, *Şiirler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1979.

Kaplan, Mehmet, *Şiir Tahlilleri 2: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.

Necatigil, Behçet, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1978.

Uyguner, Muzaffer, *Sabahattin Kudret Aksal: Yaşamı, Sanatı, Yapıtlarından Seçmeler*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000.

4 Sabahattin Kudret Aksal, *Eşik*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1970.

5 Gülten Akın, *Şiir Üzerine Notlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

6 Sabahattin Kudret Aksal, *Şiirler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1979.